

Nr 18.

Ankom till riksdagens kansli den 22 mars 1944 kl. 1 em.

Utlåtande i anledning av väckt motion angående utredning om sådan ändring i gällande lagstiftning, att förverkande av egendom m. m. måtte kunna ådömas brottsling, som förklaras strafflös på grund av sådana omständigheter, som omförmälas i 5 kap. strafflagen.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 97, vilken behandlats av första lagutskottet, ha herrar *Wiberg* och *Gezelius* hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning och förslag till sådana ändringar i gällande lagstiftning, att förverkande av gods eller penningar m. m. eller skyldighet att utgiva sådan egendoms värde eller förpliktande att utgiva värdet av taget eller avtalat vederlag måtte kunna ådömas även om den brottslige på grund av sådana omständigheter, som omförmälas i 5 kap. strafflagen, icke kunnat fällas till ansvar.

Beträffande de skäl, som legat till grund för motionärernas hemställan, får utskottet, i den mån redogörelse därför ej lämnas här nedan, hänvisa till motionen.

I svensk rätt finnes — i motsats till vad som förekommer i utländsk rätt — icke någon allmän regel om förverkande av det utbyte, som vunnits genom ett brott. Endast för speciella fall ha förverkandebestämmelser meddelats i anslutning till straffbestämmelserna för vissa olika brott. Sådana bestämmelser finnas såväl i allmänna strafflagen som i speciallagstiftningen. I 8 kap. 30 § första stycket strafflagen stadgas sålunda, att vad någon, som är förfallen till ansvar för brott, varom i 8 kap. sägs, för brottet mottagit skall vara förverkat till kronan. I 25 kap. 8 § strafflagen föreskrives: »Muta eller annat, som ämbetsman, den där efter 5 eller 6 § straffas, olovligen tagit, tillfalle kronan.» Liknande stadganden om förverkande av det ekonomiska utbytet av ett brott förekomma inom specialstraffrätten i ett stort antal lagar och författningar. 25 § allmänna förfogandelagen innehåller följande bestämmelse: »Fälles någon till straff enligt 23 §, skall domstolen, där ej särskilda förhållanden till annat föranleda, förklara egendom, som undanhållits eller, där överlåtelse av egendomen skett, gods eller penningar, som den tilltalade i samband med över-

låtelsen mottagit, förverkade eller, om egendom, som sålunda skolat förklaras förverkad, ej kan tillrättaskaffas, förplikta honom att utgiva ersättning för egendomens värde». Enligt 11 § prisregleringslagen skall domstolen, om någon fälles till ansvar för överträdelse av bestämmelserna om normalpris, förplikta denne att utgiva värdet av taget eller avtalat vederlag. Bestämmelser av motsvarande innehåll påträffas i 5 § lagen den 5 juni 1942 om förbud i vissa fall mot handel med ransonerade varor, 19 § kungörelsen den 17 juni 1943 med vissa bestämmelser ang. handel med ransonerade varor, m. m., 11 § lotteriförordningen m. fl. lagrum.

Enligt de nu nämnda bestämmelserna, där det är fråga om förverkande av den vinning en person förskaffat sig genom ett brott, förutsättes för förverkande, att den brottslige dömes till ansvar för brottet. Kan han icke dömas till ansvar, kan förverkandepåföljd icke heller inträda.

I vissa lagrum meddelas bestämmelser om förverkande, som icke anknyta till nämnda förutsättning. Exempel härpå finnes i 20 kap. 11 § andra stycket strafflagen, där det stadgas, att inbrottsverktyg »må förklaras till kronan förverkat, evad ansvar enligt detta kapitel ådömes eller ej». Ett likartat stadgande finnes i 19 kap. 21 § tredje stycket strafflagen beträffande sprängämnen. I fråga om olovlig varuinförsel uppställs icke heller som förutsättning för förverkande att någon skall dömas till straff. Sålunda föreskrives i 1 § 8 mom. lagen den 8 juni 1923 om straff för olovlig varuinförsel: »olovligen infört gods vare förverkat». Liknande bestämmelser gälla om olovlig befattning med spritdrycker och vin.

Det förhållandet att förverkande i vissa författningar ställts i beroende av att någon skall fällas till ansvar är, såsom i motionen framhålles, av betydelse när straff icke kan ådömas enligt bestämmelserna i 5 kapitlet strafflagen. Enligt vad där stadgas kan straff icke ådömas, om brottet preskriberats eller om brottslig gärning begås av barn under 15 år eller av den som på grund av sin sinnesbeskaffenhet icke kan anses tillräknelig. Straff är vidare uteslutet, när den brottslige avlidit. I dessa fall kan således förverkande icke ådömas enligt de författningar, där förverkandebestämmelsen formulerats så, att såsom förutsättning uppställts att vederbörande »fälles till straff» eller »dömes till ansvar».

I motionen anföres bl. a. följande:

Nyligen har ett fall inträffat i Göteborg, där en person, sedan han ställts under tilltal för omfattande överträdelser av ransoneringsförfattningarna och domstolen beslutat inhämta utlåtande angående hans sinnesbeskaffenhet, av såväl medicinalstyrelsen som den undersökande läkaren förklarats otillräknelig. Att just detta fall tilldragit sig allmän uppmärksamhet beror på att den tilltalade genom sina brottsliga handlingar gjort sig en ekonomisk förtjänst på ungefär 175 000 kronor. Rådhusrätten underkände visserligen medicinalstyrelsens utlåtande, men är det givetvis ej uteslutet att högre instans finner den tilltalade otillräknelig och straffri. I sådant fall kan

denna summa icke dömas förverkad till statsverket. Givetvis måste en dylik, ur det allmännas synpunkt synnerligen otillfredsställande konsekvens betraktas såsom en »lucka» i lagen, för vilken snarast bör rådast bot. — — —

Ur allmän rättvisesynpunkt måste starka krav resas på en snar ändring av gällande bestämmelser härutinnan i syfte att förhindra dylika konsekvenser. Givet är ju, att straffet vid brott mot krisförfattningen ofta nog icke kan utmätas i proportion till den ekonomiska förtjänst, som brottslingen gjort sig genom brottet. För att beröva brottslingen den ekonomiska förtjänsten av brottet har man sålunda infört institutet förverkande, vilket emellertid i ovannämnda fall måhända icke kan komma till användning. Om en brottsling förklarats straffri och efter någon tid utskrivs från sinnessjukhuset, kan det tänkas, att han under hela sin återstående livstid kan leva på räntor från det kapital, som han förvärvat genom sina brottsliga handlingar och som han fått behålla, sedan han straffriförklarats. För folkmedvetandet framstår det såsom synnerligen stötande, att en brottsling sålunda skall kunna profitera på sina brott, allra helst när dessa rikta sig mot folkförsörjningen, som därigenom under rådande förhållanden kan tillfogas stor skada.

De nu anförda synpunkterna borde åtminstone vara oomtvistliga då det gäller överträdelse av prisregleringslagen. Vid överträdelse av allmänna förfogandelagen eller ransoneringsförfattningarna kan invändas, att, om överpris ej tagits, det skulle innebära en oskäligen påföljd för en icke straffbar person att göra stor ekonomisk förlust på grund av handling, som ej kan tillräknas honom i straffhänseende. I detta fall kan möjligen viss analogi sökas i 6 kap. 6 § strafflagen, enligt vilket lagrum person som är under 15 år eller otillräckelig kan åläggas ersätta skada om och i den mån det med hänsyn till hans sinnesart, gärningens beskaffenhet och omständigheterna i övrigt må anses skäligt. Det torde kunna få bero på domstolens prövning, huruvida förverkande skall ådömas i dylika fall.

Som av den lämnade redogörelsen framgår kan i åtskilliga fall, då en person genom ett brott skaffat sig ekonomiskt utbyte, detta enligt gällande lag icke förklarats förverkat till kronan, om den brottslige icke fälles till ansvar i målet. Gentemot en person, som på grund av sin sinnesbeskaffenhet förklarats strafflös, kan därför i sådana fall förverkande icke äga rum. Som i motionen påpekats är detta förhållande icke tillfredsställande. I detta sammanhang må erinras, att en icke tillräckelig person enligt 6 kap. 6 § strafflagen kan förpliktas att betala skadestånd, »om och i den mån det med hänsyn till hans sinnesart, gärningens beskaffenhet och omständigheterna i övrigt må anses skäligt». Även om det icke bör ifrågasättas att förverkandepåföljd skall förekomma beträffande en person, som straffriförklarats, i samma utsträckning som beträffande en fullt tillräckelig person, framstår det dock som en uppenbar brist i gällande lag, att en straffriförklarad skall kunna njuta frukterna av en brottslig handling utan att samhället har någon möjlighet att inskrida däremot. Detta missförhållande är — såsom motionärerna framhållit — särskilt

Utskottet.

stötande, när det gäller överträdelse av lagstiftningen till skydd för folkförsörjningen, och det har på detta område också på senare tid vunnit särskild aktualitet vid våra domstolar. — Även i andra fall, där förverkande icke kan ådömas på grund av att brottet är preskriberat eller den brottsliga handlingen begåtts av en minderårig eller ock brottslingen avlidit, synes gällande lag icke fullt ändamålsenlig. Den nuvarande ordningen med bestämmelser om förverkande i särskilda författningar förefaller också att vara mindre lämplig, och goda skäl kunna anföras för införande av en allmän regel om förverkande av det ekonomiska utbytet av en brottslig handling.

Utskottet är på grund av vad sålunda anförts ense med motionärerna om önskvärdheten av att ändrade bestämmelser på förevarande område snarast genomföras. Utskottet har emellertid inhämtat, att straffrättskommittén tagit upp denna fråga till behandling och att kommittén i det betänkande om brott mot staten och allmänheten, som torde komma att avgivas i år och som antages komma att föranleda lagförslag i ämnet till nästa års riksdag, även kommer att framlägga förslag till allmänna bestämmelser om förverkande, genom vilka även frågan om förverkande oberoende av att tilltalad fälles till ansvar blir föremål för reglering. Utskottet, som sålunda förväntar att förslag i ämnet kommer att framläggas utan dröjsmål, har fördenskull icke funnit skäl föreslå riksdagen att i anledning av motionen göra någon framställning till Kungl. Maj:t.

Utskottet får därför hemställa,

att förevarande motion, II: 97, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 21 mars 1944.

På första lagutskottets vägnar:

K. SCHLYTER.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från första kammaren: herrar *Schlyter, Wagnsson, Karl Emil Johansson, Branting, Ahlkvist, Olofsson, Knut Petersson** och *Lodenius*;

från andra kammaren: herrar *Gezelius, Björling, Lindberg, Landgren, Gustafsson i Lekåsa, Lindahl* och *Sundström* i Vikmanshyttan samt fröken *Öberg*.

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.